

HÖGSKOLAN FÖR SCEN OCH MUSIK

Principal 8' eller mixtur IV ch

En studie i orgelregistreringar till psalmsång

Jakob Mårdbrink

Självständigt arbete (examensarbete) inom Konstnärligt kandidatprogram i musik, inriktning kyrkomusik

Vårterminen 2019

Självständigt arbete (examensarbete), 15 högskolepoäng

Konstnärligt kandidatprogram i musik, inriktning kyrkomusik

Högskolan för scen och musik, Göteborgs universitet

Vårterminen 2019

Författare: *Jakob Mårdbrink*

Arbetets rubrik: *Principal 8' eller mixtur IV ch. En studie i orgelregistreringar till psalmsång*

Arbetets titel på engelska: *Arbetets titel på engelska. Underrubrik på engelska.*

Handledare: *Universitetsadjunkt Dan Olsson*

Examinator: *Professor Staffan Mossenmark*

SAMMANFATTNING

Nyckelord: Församlingssång, orgel, registrering

I detta kandidatarbete utforskar författaren området kring orgelns registreringar till församlingssången. Författaren analyserar både text och melodier i tre psalmer och skapar utifrån de unika registreringar eller klangfärger på orgeln för varje vers. Studien utgår från två orglar av helt olika storlek och karaktär. Efter att författaren har utarbetat unika registreringar till psalmerna genomförs ett test med en provförsamling. Provförsamlingen fyller i ett frågeformulär vilket ligger till grund för de resultat som uppnåtts. Studiens resultat är att det är bäst att ackompanjera församlingssången med relativt ljudstark orgel.

Jag vill tacka Masthuggskyrkans församling för lånet av kyrkans orgel och till alla deltagare som deltog under testet. Jag vill även rikta ett ytterligare tack till min handledare Dan Olsson för sitt stöd till detta examensarbete.

Jag önskar även att få tillägna detta arbete till min första orgellärare Ulf Lindström.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND	1
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
1.2.1 Syfte	2
1.2.2 Frågeställningar	2
1.3 CENTRALA BEGREPP	2
1.3.1 Begreppsförklaring	2
1.4 TIDIGARE FORSKNING	4
1.5 METOD OCH MATERIAL	4
1.5.1 Metod	4
1.5.2 Masthuggskyrkans orgel	4
1.5.3 Bergerstudions orgel vid Högskolan för scen och musik	7
1.5.4 Korallerna	7
1.6 Avgränsning	8
2. BESKRIVNING AV PROCESS.....	9
2.1 MASTHUGGSKYRKAN	9
2.1.1 Psalm 119 Var hälsad, sköna morgonstund	9
2.1.2 Psalm 165	12
2.1.3 Psalm 423	13
2.2 BERGERSTUDION	15
2.2.1 Psalm 119	15
2.2.2 Psalm 165	17
2.2.3 Psalm 423	18
3. TILLÄMPLIG MED PROVFÖRSAMLING	21
3.1 TESTFÖRSAMLINGEN OCH GENOMSJUNGNING	21
3.2 RESULTAT MED PROVFÖRSAMLING	22
3.3 MASTHUGGSKYRKAN	22
3.3.1 Psalm 119	22
3.3.2 Psalm 165	24
3.3.3 Psalm 423	25
3.4 BERGERSTUDION	27
3.4.1 Psalm 119	27
3.4.2 Psalm 165	29
3.4.3 Psalm 423	31
3.5 RESULTATDISKUSSION	33
3.5.1 Kommentar till resultat	33
4 DISKUSSION.....	34
4.2 Slutdiskussion	34
4.3 Vidare forskning	35
LITTERATURFÖRTECKNING	36

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Jag studerar tredje året på kyrkomusikerutbildningen på Högskolan för Scen och Musik vid Göteborgs universitet. Enligt mig är orgeln ett fantastiskt instrument och dess storlek överträffar alla andra instrument. Därför är det inte konstigt att orgeln kallas för instrumentens drottning. Jag var 14 år när jag började spela orgel i Härlanda kyrka och redan från start var jag fascinerad av de ljud som orgeln kunde skapa. Orgelns klang skapas av orgelns register och beroende på vilka register organisten väljer skapas olika klanger som fyller rummet. Registreringen kan vara allt från en svag stråkstämman till den mäktiga högtryckstuban och alla kombinationer däremellan. I den solistiska orgelrepertoaren återfinns ofta registreringsanvisning, som talar om hur orgeln kan registreras för stycket som skall spelas. Det är inte alltid som önskad stämman finns på den orgeln som stycket ska spelas på, men då får organisten improvisera och hitta egna lösningar. Denna kunskap får organister med sig under sin utbildning till kyrkomusiker och återfinns även i den skrivna litteraturen. Men orgeln är ett instrument som har fler funktioner än de som enbart är till för att spela solistisk repertoar. I en kyrklig kontext är orgeln det främsta redskapet för en organist att ackompanjera en församling i församlingssången. För liturgiskt orgelspel återfinns mest i frågan om registreringspraxis som förmedlas via en muntlig tradition och få böcker behandlar detta ämne. Här finns då en lucka som behöver fyllas, vilket detta arbete givetvis inte kommer göra till fullo, men jag hoppas komma en bit på vägen.

När jag talar med studiekamrater och nyexaminerade organister/kantorer är det återkommande att flertalet känner sig osäkra kring registrering vid liturgiskt orgelspel. Att vid högmässan eller förrättningen slumpmässigt registrera orgeln skapar en osäkerhet hos den som spelar. Likaså kan det avspeglas i församlingssången då klangen inte blir bärande. Min personliga åsikt är att samma registrering på orgeln inte ska användas på två verser efter varandra.

Med detta arbete önskar jag att underlätta för andra organister/kantorer och visa exempel på hur en registrering på orgeln kan göras. Då det är en mycket begränsad tid mellan verserna i en psalm, kan en viss stress uppstå med vilken registrering som skall väljas. Hur olika registreringar kan gestalta det som det berättas om i de olika verserna i psalmen. För egen del skulle det underlätta att från början veta vilka registerandrag/manubrium som skall dras/tryckas in mellan verserna.

När examensarbetet är klart kommer tre psalmer få registreringsanvisningar som ett komplement till den svenska koralboken. Denna studie utgår från två förutbestämda orglar samt förutbestämda psalmer.

1.2 Syfte och frågeställningar

1.2.1 Syfte

Syftet med denna kandidatuppsats är att studera registreringar på orgeln till liturgiskt orgelspel och med detta utarbeta registreringsförslag till ett antal psalmer i den svenska koralboken. Jag vill visa olika tillvägagångssätt som kan brukas i frågan om registreringar vid psalmsång och därmed börja fylla det tomrum som finns i ämnet.

1.2.2 Frågeställningar

- På vilka sätt kan psalmernas arrangemang påverka mina val av registreringar?
- På vilka sätt kan psalmernas texter påverka mina val av registreringar?
- Vad kan i övrigt påverka mina registreringar?
- Vilka blir skillnaderna mellan två olika orglar utifrån ovanstående frågeställningar?

Genom att göra en mindre undersökning vill jag undersöka hur församlingssången kan påverkas av mina registreringar.

1.3 Centrala begrepp

1.3.1 Begreppsförklaring

Nedanstående begrepp är återkommande i detta examensarbete.

- Orgel – ”Blåsinstrument som förses med luft genom ett bälgverk och spelas med tangenter.”¹
- Register/stämma – ”Är en rad av orgelns pipor med samma klangfärg. Pipornas längd bestämmer tonhöjden och avtar därför med stigande tonhöjd. Pipornas utformning i övrigt bestämmer klangfärgen och är därför identisk inom en och samma stämma.”²
- Registerandrag/manubrium – Anordning som ”sätter på” respektive ”stänger av” en stämma.

¹ <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/orgel> 2019-04-15

² Hans Hellsten, *Instrumentens drottning* (Stockholm, 2002) Sid 10.

- Fot-tal – Anger i vilken oktav som lägsta tonen klingar i. Betecknas med ’
- Manual – Tangentbord/klaviatur
- Koppel – Kopplar ihop de olika manualerna eller pedalbordet med varandra.
- Verk – Flera stämmor som är kopplad till en manual. Exempel Bröstverk, svällverk, huvudverk.
- Grundstämma – En stämma i 8’ (C^1 klingar i samma oktav som på ett C^1 på piano)
- 16-fots läge – Tagenten C^1 klingar c, alltså en oktav ner.
- Principal – En stämma som anses vara ryggraden i en orgel, återfinns ofta i orgelns fasad. Karaktären anses vara ljus, klar och bärig. Lyssna på ljudexempel 1
- Stråkstämmor – Fugara, Salicional, Eolin, Gamba, Dolce, Violin. Pipor som är trängre än principaler och har en mjuk, svag och strykande karaktär. Lyssna på ljudexempel 2.
- Flöjstämmor – Hålflojt, Flojt, blockflojt, nachthorn. Pipor som är vidare än principaler och har en mildare och rundare karaktär. Lyssna på ljudexempel 3
- Överblåsande – En stämma som är dubbel så lång och har ett hål bortat på mitten av pipan. Detta skapar en mycket mjukansats och rundare karaktär än vanliga flöjter. Lyssna på ljudexempel 4
- Tungstämmor – Oboe, Clarinette, Fagott, Basun, trumpet. Pipor vars ljud alstras med en metalltunga och ett munstycke likt en klarinett. Stämmorna är ofta ljudstarka, rika på övertoner. Lyssna på ljudexempel 5
- Svävande stämmor – Voix céleste, Unda maris, Voce umana Stämmor som är stämde lite lägre eller högre än resterande av orgelns stämmor, vilket skapar en svävande känsla då ett vibrato i klangen uppstår. Lyssna på ljudexempel 6
- Kor – betecknad ch. När det finns flera pipor som ljuder för en ton. Ex. 3ch innebär 3 pipor ljuder för en ton.
- Blandstämmor – Mixtur, Harmonia aeterea, Scharf. Stämma som klingar i höga oktaver och har minst 2 kor.
- Alikvotstämmor – Stämmor som inte klingar en oktav över eller under utan klingar på övertonsplatser ex. ters $1\ 3/5'$, kvint $2\ 2/3'$, spetim $1\ 1/7'$, nona $8/9'$
- Psalmbook – Sångbok med text och noterad melodi samt ackordsanalys kan förekomma.
- Koralbok – Fyrstämmig sats av en psalm, används av organisten vid ackompanjemang av församlingssång.
- Urvalsregistrering – En registrering bestående av en stämma i 16 eller 8-fotsläge och nästa stämma klingar två oktaver upp ex. $16'+4'$ eller $8'+2'$

1.4 Tidigare forskning

Det finns ännu inte mycket skrivet om registrering vid psalmsång. Den mest kända utgivna boken är ”Spela sjungande!”³. Boken handlar mycket om interpretationen kring psalmspelet i en gudstjänst och ytterst lite om orgelns registreringar. I ett av kapitlen skriver Hans Davidsson ”Viktigast för psalmspelet är alltså grundstämmorna och i första hand principalerna.”⁴

1.5 Metod och material

1.5.1 Metod

Min metod för detta kandidatarbete är att först bekanta mig med de olika orglarna. Detta i form av att jag lyssnar av varje stämma i orglarna för att bilda mig en uppfattning om varje stämmas unika karaktär. Därefter sätta mig in i de tre koralernas arrangemang och texter för att bilda mig en uppfattning om hur en tänkbar registrering skulle vara. Att sedan spela in och utveckla mina registreringar på de två orglarna för att till slut prova detta på en provförsamling.

Provförsamlingen kommer att besvara ett frågeformulär om hur de upplevde orgeln till församlingssången. Efter provtillfället kommer formulären sammanställas för att se om de genomarbetade registreringarna främjar församlingssången. Då provförsamlingen kommer att få sjunga psalmerna flera gånger finns risken att de lär sig psalmerna vilket kan komma att påverka resultatet av hur de upplever registreringarna

1.5.2 Masthuggskyrkans orgel

Masthuggskyrkan ligger i Göteborg på Stigbergets topp och är ett av Göteborgs landmärken. Kyrkan är byggd i nationalromantisk stil och på insidan har stor inspiration tagits från den nordiska vikingatiden. Året 1914 stod kyrkans första orgel klar, byggd av Johannes Magnusson. Redan då fick orgeln sin karakteristiska fasad med två knut-timrade orgelhus där inga pipor syns från kyrkorummet. 1952 byggdes orgeln om igen av Magnusson orgelbyggeri och verken utökades. Mellan 1952 års orgel och 1990 är dokumentationen svag, men 1990 byggde Lindegrens orgelbyggeri om hela elsystemet och spelbordets elektronik likaså. Mellan 2017-2018 har ett nytt spelbord byggts och stora delar av orgeln är ombyggd av Tostareds kyrkorgelfabrik. Orgeln är Göteborgs stifts största orgel och räknas som en mycket stor orgel. Detta gör att ovanliga stämmor kan återfinnas i orgeln. Orgeln har en symfonisk karaktär med en mjuk klang i sin helhet. Orgeln i Masthuggskyrkan räknas som en av de största i Göteborgs stad. Tack vare det elektriska

³ Göran Blomberg et al. *Spela sjungande!* (Stockholm, 1989)

⁴ Göran Blomberg et al. *Spela sjungande!* (Stockholm, 1989) sid. 92

spelbordet ger det stora möjligheter med koppel som skulle vara tekniskt svåra för en mekanisk orgel. Orgeln har nu 5410 pipor och orgelns disposition finns nedan:

Bildtext 1

Stämman/Placering	Fot-tal	Anmärkning	Stämman/Placering	Fot-tal	Anmärkning
Manual I			Manual IV		
Principal	16'		Basethorn	8'	
Borduna	16'		Violoncelle	8'	
Principal major	8'		Gamba celeste	8'	
Principal minor	8'		Dubbelflöjt	8'	
Gamba	8'		Flauto amabile	8'	
Dolce	8'		Unda maris	8'	
Hålflöjt	8'	C-H från Borduna 8'	Violin	4'	
Flüte harmonique	8'		Täckflöjt	4'	
Borduna	8'		Nasard	2 2/3'	
Octava	4'		Hålflöjt	2	
Rörflöjt	4'		Ters	1 3/5'	
Qvinta	2 2/3'		Larigot	1 1/3'	
Octava	2'		Septima	1 1/7'	
Cornett	3-5 ch		Sifflöjt	1	
Mixtur	4-5 ch		Mixtur	1-3ch	
Trumpet	16'		Clarinette	8'	
Trumpet	8'		Oboe	8'	
Manual II			Altarorgel		
Gedackt	16'		Gedackt	16'	
Violinprincipal	8'		Gemshorn	8'	
Flüte traversière	8'		Rörflöjt	8'	
Liblich gedackt	8'		Eolin	8'	
Salicional	8'		Voix celeste	8'	
Octava	4'		Salicette	4'	
Spetsflöjt	4'		Fernflöjt	4'	
Spetskvint	2 2/3'		Flautino	2'	
Waldflöjt	2'		Vox humana	8'	
Ters	1 3/5'		Gedacktbas	16'	Transmitterad pedalstämma
Mixtur	3 ch				
Corno	8'		Högtrycksverk		
Corno di bassetto	8'		Tuba	16'	Unit med 8'
			Tuba	8'	
			Tuba	4'	Unit med 8'
Manual III					
Borduna	16'				
Kvintadena	16'	C-H från Borduna 16'			
Principal	8'		Pedal		
Konsertflöjt	8'		Borduna	32'	Kvint C-E
Gedackt	8'	Transmitterad ur Borduna 16'	Kontrabas	16'	
Kvintadena	8'	Transmitterad ur Kvintadena 16'	Subbas	16'	
Violin	8'		Ekobas	16'	Från man III
Eolin	8		Octavbas	8'	
Voix celeste	8'		Borduna	8'	
Octava	4'		Ekoflöjt	8'	Transmitterad från man III
Flüte octave	4'		Octava	4'	
Nasard	2 2/3'		Bachflöjt	4'	
Octavin	2'		Jubalflöjt	2'	
Plein jeu	3-4 ch		Mixtur	3 ch	
Fagott	16'		Conteabasun	32'	
Trompette harmonique	8'		Basun	16'	
Oboe	8'		Fagott	16'	Transmitterad från manIII
Euphone	8'		Trumpet	8'	
Clairon	4'		Clairon	4'	Transmitterad III

Koppel: I/P, II/P, III/P, IV/P, II/I, III/I, IV/I, III/II, IV/II, IV/III, A/I, A/II, A/III, A/IV, A/P

Oktavkoppel: I 4'/I, II 16'/I, II 4'/I, III 16'/I, III 4'/I, III 16'/II, III 4'/II, III 16', III 4', IV 16', IV 4', II 4'/P, III 4'/P, IV 4'/P, A 16', A 4'. Man II, III, IV inbyggda i svällådor. Registersvällare. Kombinationssystem med 41 000 fria kombinationer⁵

⁵ Jan H Börjesson "Orgelforum" 2018 Sid. 30

1.5.3 Bergerstudions orgel vid Högsolan för scen och musik

Orgeln är byggd av Robert Gustavssons orgelbyggeri och stod klar 1993. Orgeln står på Artisten vilket är lokalerna för Högsolan för Scen och Musik. Orgeln är inte liksvävig utan har tempereringen Kimberger III. Orgeln har en speciell Scharf som består av två chor. Denna stämma skall efterlikna en stämma från 1690 av orgelbyggaren Hans Heinrich Cahman.⁶ Orgeln är inte en kopia av en tidigare orgel utan är ett helt fristående orgelbygge.⁷ Orgeln representerar en typisk barockorgel från 1600-talet av den mindre storleken.

Bildtext 2

Stämma/Placering	Fottal	Anmärkning	Stämma/Placering	Fottal	Anmärkning
Manual I			Manual II		
Principal	8'	Del	Groß Gedact	8'	
Block flöjt	8'		Ocyava	4'	
Octava	4'		Klein Gedact	4'	
Quer Flöjt	4'		Flöjt	2'	
Qvinta	3'		Regal	8'	
Super Octava	2		Termulant		
Scharf	2 chor				
Trompet	8'		Pedal		
			Sub Bas	16'	
			Octav Bas	8'	
			Trompet Bas	8'	

Koppel: I/II, I/P, II/P, II4'/P

Manual II står i ett bröstverk med öppningsbara luckor.

1.5.4 Korallerna

Till detta kandidatarbete har jag valt tre koraller av olika karaktärer. Dessa är *119 Var hälsad, sköna morgonstund*, *165 Vår blick mot helga berget går* & *423 Kom jesu kom Immanuel*. De är ifrån olika tidsepoker vilket ger stor variation.

119 Var hälsad, sköna morgonstund.

Denna koral är skriven av Philipp Nicolais och texten är skriven av Johan Olof Wallin⁸. Denna psalm representerar 1500/1600-tals psalmer. I den svenska koralboken finns det två varianter av psalmen. Den första är skriven rak i 2/2-och 3/2-takt och återfinns i C-dur och D-dur. Den andra varianten är mer rytmiserad och är noterad i C-dur och taktarten är noterad i alla breve.

⁶ Enligt orgelbyggarens egna anteckningar i orgeln.

⁷ Henrik Tobin *Orglarna på Högsolan för Scen och Musik* (okänt)

⁸ Nisser, Selander, & Bernskiöld *Psalternas väg; band* (Visby, 2014) sid. 310

165 Vår blick mot helga berget går.

Denna psalm sjungs vanligtvis enbart på Kristi förklaringsdag i svenska kyrkans tradition. Satsen är välkomponerad av Otto Olsson som själv var organist och professor i orgel i Stockholm. Texten är skriven av Edvard Evers.⁹ Denna psalm representerar stilen senromantiken vilket var typiskt för Otto Olsson.

423 Kom Jesus, kom Immanuel.

Denna psalm sjungs under adventstiden i kyrkan, dock är detta inte en vanligt förekommande psalm. Gemene man känner nog mest igen denna psalm som ett körstycke där vers ett och två sjungs.

Harald Göransson skriver: ”Medeltida melodi, i manuskript i Paris 1400-t, i bearb form i Hymnal noted 1854 (Th Helmore) med texten O come, o come, Emmanuel.”¹⁰

1.6 Avgränsning

För att detta kandidatarbete inte skall bli överväldigande kommer några avgränsningar behöva göras. Jag är mycket medveten om att artikulationen i spelet påverkar sången vid ackompanjering av orgel. Att akustiken helt skiljer sig mellan Masthuggskyrkan och Bergerstudion har jag valt att bortse ifrån. Jag har även valt att bortse att jämföra om piano, orgel eller andra instrument är det bästa instrumentet för att ackompanjera församlingssång. Jag kommer att enbart spela den fyrstämmiga satsen.

⁹Nisser, Selander, & Bernskiöld *Psalmernas väg; band* (Visby, 2014) sid. 437

¹⁰*Den svenska koralboken; del II* (Verbums Förlag AB, 2004)

2. Beskrivning av process

2.1 Masthuggskyrkan

Ovanliga stämmor har jag försökt att undvika, av den anledningen att mina registreringsförslag skall vara överförbara till andra orglar av den större klassen.

2.1.1 Psalm 119 Var hälsad, sköna morgonstund

Denna härliga psalm är mest förekommande på juldagsmorgon i Svenska kyrkans tradition. Då den finns noterad på två olika sätt har jag valt den koralsats som är mer rytmiserad. För min egen del anser jag den rytmiska satsen mer festlig än den raka satsen och därför har jag valt den rytmiska satsen. Bilden av psalmen som jag har i huvudet innan jag gör min tolkning av texten är: ståtlig, festlig och fröjdefull.

Vers 1

”Var hälsad, sköna morgonstund, som av profeters helga mun är oss bebådad vorden!

Du stora dag, du sälla dag, på vilken himlens välbehag ännu besöker jorden!

Unga sjunga med de gamla, sig församla jordens böner kring den störste av dess söner.”¹¹

Den första frasen tolkar jag som att den förmedlar bestämdhet, likaså de första ackorden som ligger på halvnoter förmedlar en bestämdhet. Detta ger psalmen tyngd innan den sätter iväg med fjärdedelsnoterna och en härlig rytm skapas. Jag tänker mig att en stor registrering skulle passa när texten även tar upp stora saker så som: ”Var hälsad”, ”Du stora dag” och ”sig församla jordens böner”

Inledande registrering till denna psalm använder jag mig av två stämmor i 16’-läge för att ge ordentligt med tyngd i stämmorna som spelar i manualen. Jag väljer dels Borduna 16’ som finns i huvudverket som är en flöjtstämma¹². Men också för att få ytterligare bredd i den mörka klangen använder jag Kvintadena 16’ som är placerad i ett av svällverken. Detta för att få den starka kvintkaraktären redan från botten. Ovanpå detta används flöjt och stråkstämmor i 8’, 4’ och 2’-lägen för att bredda klangen. Detta gör att klangen blir mjuk men för att verkligen mjuka upp stråkstämmorna används två

¹¹ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid.193

¹² Hans Hellsten, *Instrumentens drottning* (Stockholm, 2002) Sid.214

flöjtstämmor som är överblåsande¹³. Detta tillsammans med stråkstämmorna skapar en mycket behaglig mjuk klang men som ändå har en precis ansats i tonerna.

Vers 2

”Guds väsens avbild, och likväl en mänskösön, på det var själ må glad till honom lända,
han kommer, följd av frid och hopp, de villade att söka opp och hjälpa de elända,
värma, närma till varandra dem som vandra kärlekslösa och ur usla brunnar ösa.”¹⁴

Min tolkning av den andra versen är att den inte är lika pompös som den första versen utan mer tillbakadragen. Strofen om de som vandrar kärlekslösa och öser ur de usla brunnar ger en bild av nedstämdhet, vilket borde tolkas i registreringen. Viktiga ord för denna registrering är: frid, hopp och värme.

Till vers två tas 16-fots stämmorna bort för att lätta upp klangen. Till detta läggs flera överblåsande flöjtstämmor till och flöjtstämmor som inte är överblåsande. För att ge registreringen till denna vers mer karaktär används stämman Unda Maris 8⁷ som ger en svävande känsla i klangen.¹⁵ Jag lägger till Corno di Bassetto 8⁷ för att ge mer exakthet och spetsa till klangen ännu mer än vad flöjterna kan göra. För att måla texten med orgelns klang väljer jag en mer tillbakadragen klang som ligger nästan helt i 8-fots läge, vilket skapar en mycket god stabilitet i över och mellanstämmorna, i botten används svaga stämmor i 16- och 8-fots läge.

Valet med att stämman Unda maris¹⁶ skulle vara med är för att texten handlar om guds väsen. Och Guds väsen kan vara svårt att prata om och beskriva, vilket gör att den svävande stämman symboliserar det tvekande och osäkra till att måla texten. Klangen är mycket varm i och med dubbleringen av alla 8-fots stämmor, vilket omfamnar den som sjunger också.

Vers 3

”Han tårar fälla skall som vi, förstå vår nöd och stå oss bi med kraften av sin Anda,
förkunna oss sin Faders råd och sötman av en evig nåd i sorgekalken blanda, strida, lida dödens smärta, att vårt
hjärta frid må vinna och en öppnad himmel finna.”¹⁷

¹³ Hans Hellsten, *Instrumentens drottning* (Stockholm, 2002) Sid. 213

¹⁴ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid.193

¹⁵ Hans Hellsten, *Instrumentens drottning* (Stockholm, 2002) Sid 216

¹⁶ Orgelstämma som är stämd under mot resten av orgelns andra stämmor.

¹⁷ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid.193

Till den tredje versen tycker jag att en större registrering är passande för att förmedla glädje och hoppfullhet.

Återigen har jag låtit 16-fot stämmorna bidra med mer djup till klangen. Till detta ligger återigen flöjtstämmor i bakgrunden och ovanpå det flertalet principaler. Detta ger en stor bärighet i klangen och hjälper till att framhäva de ljusa stämmorna. Två mycket ljusa stämmor har lagts till i registreringen liksom en 2-fots stämma i pedalen för att lyfta fram pedalens basstämma. Detta lyfter upp basstämman som tillsammans med altstämman harmoniserar vackert. Men också en 1-fots sifflöjt, kan tyckas skära igenom grundklangen som ligger tre samt fyra oktaver under. Tanken med sifflöjten är att framhäva de svåra orden i texten, genom att stämman ligger så pass högt upp. Men stämman tjänar också ett annat syfte och det är att den sista delen av versen ska få sångaren att känna känslan om den öppna himmelen.

Vers 4

”Han kommer, till vår frälsning sänd, och nådens sol, av honom tänd, skall sig ej mera dölja.
Han själv vår herde vara vill, att vi må honom höra till och honom efterfölja,
nöjda, höjda över tiden, och i friden av hans rike en gång varda honom like.”¹⁸

Den sista versen förmedlar verkligen jubel och sång, vilket bidrog till valet av en stor och stark registrering. Inte enbart för budskapet utan även för att det är sista versen. Att öka i dynamik ger hela psalmen från vers två till fyra ett crescendo som ökar i styrka från vers till vers.

Till sista versen används flertalet tungstämmor för att ge en mer triumferande känsla i klangen. Just tungstämmor som valts ut för manualerna har en mycket rund klang. Risken är annars att sången helt kommer att överrumplas av tungstämmor. Dessa stämmor står i svällverken vilket möjliggör att själv bestämma mer exakt hur mycket som ska ljuda från dem. I manualerna används med fördel alikvotstämmor i höga lägen för att få fram hoppfullheten och det ljusa som återfinns i texten. De finns också med för att försöka gestalta en sol som lyser högt upp, och då blir det högt upp i registret i orgeln. För att ge en stabil botten från pedalstämman används kontrabas 16' och inte basun 16'. Detta för att kontrabasen är mer mild och tillräckligt stark för att understödja församlingssång.

¹⁸ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid.193

2.1.2 Psalm 165

Denna psalm ligger enligt mig i ett mycket bra läge för församlingssång. Den går inte under ettstrukna C och inte över två strukna D. Det första som kommer upp i mitt huvud när jag tänker på registrering på orgeln till denna psalm är bredd och stabilitet.

Vers 1

”Vår blick mot helga berget går, där, Jesus, du förklarad står i glans så ren som solens sken och pris av Fadern får. Med fäderna från löftets tid du talar om din död, din strid, då du ditt kall fullborda skall oss förvärva frid. Du styrker här de dinas tro med försmak av en salig ro, en helgad fröjd från himlens höjd, där dina frälsta bo.”¹⁹

Den inledande versen tolkar jag som en mycket berättande vers, som målas fantastiskt av Otto Olssons koralsättning av psalmen. Jag finner psalmen mycket melodisk och inga oväntade hopp förekommer i melodin. Denna sättning i F-dur klingar väldigt vackert och första versen borde inte ha en för spretig registrering utan borde ligga i 8-fots läge.

Till första versen används enbart stämmor i 8-fots läge i manualerna, dels för att det är stiltypiskt för senromantiken på orgel, men även för att skapa en varm klang som ska omfamna församlingen. Detta skapar en ”vi”-känsla i sången, vilket överensstämmer med versens första inledande ord ”Vår blick...”. I registreringen har jag lagt två principaler som en grund, detta tillsammans med flöjtstämmor för att mjuka upp principalerna. I huvudverket används Gamba 8’ och två oboe 8’ stämmor samt clarinette 8’ i svällverken. Detta för att skapa en mer allvarlig klang. Då min tolkning av texten är att den handlar om tunga ämnen gör sig denna klangen helt rätt mot texten, samt att den har tidens tand på registreringen.

Vers 2

”Här nere är en smärtans dal, vår hydda är ett bräckligt skal, av stoft vår dräkt, vårt liv en fläkt och himlavägen smal. Men, Jesus, från din härlighet du våra sorger ser och vet. Du lyfter mig i tron till dig, till frid och ljuvlighet. Och fast jag åter måste ned i sorgedalen, följer med från glädjens stund i hjärtats grund en stilla tröst och fred.”²⁰

¹⁹ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid.268-269

²⁰ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 269

Andra versen är en stor kontrast till första versen. Här förmedlas de stora svårigheterna som livet erbjuder. Likaså borde då registreringen vara en kontrast mot registreringen i första versen. Jag tolkar andra vers som mycket innerlig och inåtvänd. Jag tror att med enbart stråkstämmor får registreringen en vacker karaktär när melodin ligger i de höga lägena.

Till andra versen tas alla flöjter, principaler och tungstämmor bort, och enbart stråkstämmor används. Detta för att skapa en mer gäll klang för att få fram det sorgliga som texten beskriver i psalmen. Men för att lätta upp den gälla klangen använder jag även en 4-fots flöjt i pedalen för att framhäva pedalstämman. Som en variation till första versen är vers två mer tillbakadragen.

Vers 3

”En gång, när slutat är allt ve, skall skyn sig öppna, jag skall se i evigt ljus mitt fadershus, min Gud, min Frälsare. Då skall min blick ej skymmas mer, min hydda aldrig brytas ner, och hunnen dit, i klädnad vit, jag allt förklarar ser: och med Guds folk i paradiset jag tala får på himmelskt vis om allt hans råd, hans makt, hans nåd. Hans namn ske lov och pris!”²¹

Om den andra versen handlade om sorg, så handlar den tredje versen om hoppet och lovsången. Ytterligare stämmor av större karaktär borde vara med för att skapa stabilitet. Här passar det utmärkt att återigen införa principalerna i huvudverket men även lägga till flertalet karaktäristiska tungstämmor. Trumpeten 8’ och oboe 8’ ger kraft i klangen som tillsammans med euhopne 8’ rundar av klangen hos rörverken. För att spetsa klangen uppåt läggs en högt klingande ters till som ska glittra på toppen. I pedalen använder jag mig återigen av fagotten som ger en god stabilitet i botten.

2.1.3 Psalm 423

Vers 1

”Kom Jesus, kom Immanuel, ur fångenskapen lös var själ. Ge nu åt varje syndens slav den frihet du åt Israel gav. Var glad, var glad! Immanuel ger frihet åt var bunden själ.”²²

Den inledande versen tolkar jag som en bön att Jesus skall komma. Den har en innerlig karaktär. Korallens melodi är uppbyggd med två nästan identiska fraser och sedan den avslutande frasen som kommer igen på alla verser. Jag anser att en mycket mild registrering borde passa psalmen. Jag har valt att enbart använda mig av två stämmor i manualen nämligen Euphone 8’ och konsertflöjt 8’, som

²¹ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 269

²² *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 664

båda i sin karaktär är väldigt mjuka. Det finns en risk att det blir för svagt för församlingen men detta kompenseras jag med att i pedalen använda mig av en mjuk 16-fots stämma och två mjuka 8-fots stämmor samt en 2-fots stämma. Min idé med en 2-fots stämma är att framhäva basstämman i ett högt register och därmed att skapa en tvåstämmighet med melodistämman och basstämman.

Vers 2

”O kom, o kom, allsmäktig Gud, som när du gav oss dina bud i eld och moln på Sinai. Kom nu och gör den fångne fri. Var glad, var glad! Immanuel ger frihet åt var bunden själ.”²³

Likaså tolkar jag vers två som mycket innerlig, och mystisk med frasen när gud framträder i eld och moln. Jag behåller grundregistreringen från vers ett men lägger till en 16-fots stämma i manualen för att skapa mer djup i klangen. Jag lägger också till en 2-fots stämma för skapa höjd och därmed finns en urvalregistrering som skall måla just det mystiska med den brinnande busken. I och med att registreringen i manualen har ökat så tas 2-foten i pedalen bort då den inte gör någon nytta längre. Registreringen håller sig även i denna vers i en svagare nyans.

Vers 3

”Du som har nyckeln i din hand till dödens och livets land, du låser opp, och öppen står den värld där inget oss når. Var glad, var glad! Immanuel ger frihet åt var bunden själ.”²⁴

Vers tre anser jag har en annan karaktär som är mer utåt än inåt. Här är texten mer framåtlutad enligt min mening och har ett driv i texten. Jag har därför valt att gå upp nyans till denna vers och använder mig av nästan alla orgelns olika verk. Borduna 16' lägger en mjuk botten i manualen ovan på detta använder jag mig av flertalet 8-fots stämmor. Dessa stämmor är nästan uteslutande flöjtstämmor förutom ett undantag där en stämma är en tungstämma trompette harmonique 8'. Jag har valt att använda mig av en mjuk trumpet för att kontrasten inte skall bli överväldigande. För att kompensera manualernas registrering har även pedalens stämmor utökats något. Utökningen är dels subbas 16' för att öka på djupet i pedalstämman. Men också octavbas 8' för att öka på dynamiken i pedalstämman.

Vers 4

”Kom, krossa med din stav av järn all Satans makt och bli vårt värn, kom lyft ditt folk ur gravens djup in i ditt rikes segerljus. Var glad, var glad! Immanuel ger frihet åt var bunden själ.”²⁵

²³ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 664

²⁴ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 665

Vers fyra tolkar jag som att den växer ännu mer och att karaktären på versen blir mer bestämd än tidigare verser. Ett försök att illustrera hur staven av järn krossar satan är genom att lägga en bred grund i manualregistreringen med 16-fots stämmor. Detta skapar en mullrande klang, vilket jag lägger en trumpetstämma ovanpå för att ge klangen ännu mera kraft.

Vers 5

”Lys morgonstjärna Gud har tänt, o, kom till oss, kom, Guds advent, förjaga mörkret tills vi ser en värld där, Gud, din vilja sker. Var glad, var glad! Immanuel ger frihet åt var bunden själ.”²⁶

Vers fem tolkar jag som mer tillbakadragen i sin karaktär. Här skulle också en större kontrast mot vers fyra passa. Framförallt i dynamik, och gå tillbaka till en svagare nyans för att få mer kärna i innerligheten. Jag har därför valt mjuka flöjter i 8-fots läge som en grund i manualregistreringen och ovanpå det en svagt sjungande flöjt 4’ och som glitter på toppen en 1-fots stämma med tremulant. 1-fots stämma ska symbolisera morgonstjärnan som gud har tänt. I pedalen ligger två 16-fots stämmor som grund och en 32-fots stämma för att ge klangen ytterligare djup. Registreringen kan tyckas vara mycket spretig men tack vare alla 8-fots stämmor, upplevs den som bärande för sången.

2.2 Bergerstudion

Jag har tolkat psalmernas verser i kap 2.1 och jag registrerar psalmerna ut efter samma tolkning, men vid olika instrument.

2.2.1 Psalm 119

Vers 1

”Var hälsad, sköna morgonstund, som av profeters helga mun är oss bebådad vorden!
Du stora dag, du sälla dag, på vilken himlens välbehag ännu besöker jorden!
Unga sjunga med de gamla, sig församla jorden böner kring den störste av dess söner.”²⁷

Min tolkning är karaktärsmissigt densamma som i Masthuggskyrkan. Jag har valt att använda flöjttämmor i manualstämmorna. Dessa skapar en bra grund i både 8 och 4-fots läge. Då denna

²⁵ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 665

²⁶ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 665

²⁷ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 192

orgel är mycket mindre än Masthuggskyrkans orgel är förändringarna mindre i registreringen. Dock tycker jag att qverflöjten i 4-fots läge lyfter upp klangen och gör den elegant och värdig. I botten används Subbas 16 och octavbas 8, detta för att ge en stabil botten. Båda manualerna är kopplade och pedalkopplet används till manual två. Jag har valt att enbart använda II/P för att jag inte vill få med 4-fots stämma i pedallstämman.

Vers 2

”Guds väsens avbild, och likväl en mänskösön, på det var själ må glad till honom lända,
han kommer, följd av frid och hopp, de villade att söka opp och hjälpa de elända,
värma, närma till varandra dem som vandra kärlekslösa och ur usla brunnar ösa.”²⁸

Till denna vers utökas stämmorna i manualerna. Detta för att min tolkning av andra versen är att karaktären växer ännu mer. För att det inte skall bli en chock i dynamik har jag valt lägga på principal 8’ i huvudverket och octava 4’ i bröstverket. Detta ger en bra balans mellan principalstämmorna och flöjtstämmorna. För att öka pedalens bärighet har jag valt att använda pedalkopplet I/P också. Detta skapar en väldigt behaglig klang att sjunga till.

Vers 3

”Han tårar fälla skall som vi, förstå vår nöd och stå oss bi med kraften av sin Anda,
förkunna oss sin Faders råd och sötman av en evig nåd i sorgekalken blanda, strida, lida dödens smärta, att
vårt hjärta frid må vinna och en öppnad himmel finna.”²⁹

Till vers tre går jag ner i dynamik då vers tre är mer innerlig och tillbakadragen i sin karaktär. Trots sin tillbakadragenhet i karaktären finns det ändå något hoppfullt. Därför har jag valt att ta bort principalerna och ersätta dessa med endast flöjter. Jag har valt att lägga en flöjt i 2-fots läge för få fram den hoppfulla karaktären i psalmens vers. För att pedallstämman inte skall sticka ut tas pedalkopplet II/P bort men övriga koppel får ligga kvar.

Vers 4

”Han kommer, till vår frälsning sänd, och nådens sol, av honom tänd, skall sig ej mera dölja.

²⁸ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 193

²⁹ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid 193

Han själv vår herde vara vill, att vi må honom höra till och honom efterfölja,
nöjda, höjda över tiden, och i friden av hans rike en gång varda honom like.”³⁰

I vers fyra blir det en höjdpunkt i psalmen. Här sjunger församlingen om att nådens sol skall tändas och att vi vill tillhöra honom. Här kommer det bli ett stort crescendo i registreringen för psalmen. Jag börjar med att lägga till principal 8’ i huvudverket men också super octav 2’. Octava 4’ lägger jag till i bröstverket för att få en bra balans mellan de olika stämmorna i fottalen. För att matcha denna dynamiska förändring i manualerna lägger jag till trompete 8’ i pedalen för att ge pedalen mer karaktär och bestämdhet i sin klang. Den totala registreringen blir en relativt stor registrering för orgelns storlek men som också gör att psalmen avslutas på starkt och pampigt.

2.2.2 Psalm 165

Vers 1

”Vår blick mot helga berget går, där, Jesus, du förklarad står i glans så ren som solens sken och pris av Fadern får. Med fäderna från löftets tid du talar om din död, din strid, då du ditt kall fullborda skall oss förvärva frid. Du styrker här de dinas tro med försmak av en salig ro, en helgad fröjd från himlens höjd, där dina frälsta bo.”³¹

Till vers ett ville jag skapa en grundtonsbaserad registrering. Detta gör jag genom att använda principal 8 och block flöjt 8’ i huvudverket och groß gedact 8’ i bröstverket. Denna registrering skapar en god stabilitet i klangen vilket behövs dels för sången men också för min tolkning av texten, då jag tolkar texten med ett vi-perspektiv och önskar då en varm registrering vilket fås av dubblade 8-fots stämmor.

Vers 2

”Här nere är en smärtans dal, vår hydda är ett bräckligt skal, av stoft vår dräkt, vårt liv en fläkt och himlavägen smal. Men, Jesus, från din härlighet du våra sorger ser och vet. Du lyfter mig i tron till dig, till frid och ljuvlighet. Och fast jag åter måste ned i sorgedalen, följer med från glädjens stund i hjärtats grund en stilla tröst och fred.”³²

³⁰ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid 193

³¹ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 268-269

³² *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid 269

Vers två har en mer tillbakadragen karaktär, vilket jag också vill förmedla i registreringen på orgeln. Jag väljer att ta bort principal 8' som var med i första registreringen men lägger till tremulanten. Detta får stämman groß gedact 8' att sväva vilket skapar en stråkliknande karaktär. Detta framhäver textens allvar som "Här nere är en smärtans dal..." För att få en god balans mellan manualstämmorna och pedalen, använder jag manualkopplet I/II men väljer att enbart använda pedalkopplet II/P. Detta för att pedalstämman inte skall överrösta manualstämmorna.

Vers 3

"En gång, när slutat är ve, skall skyn sig öppna, jag skall se i evigt ljus mitt fadershus, min Gud, min Frälsare. Då skall min blick ej skymmas mer, min hydda aldrig brytas ner, och hunnen dit, i klädnad vit, jag allt förklarar ser: och med Guds folk i paradiset jag tala får på himmelskt vis om allt hans råd, hans makt, hans nåd. Hans namn ske lov och pris!"³³

Till vers tre växer psalmens karaktär och likaså gör registreringen det, då texten handlar om det eviga ljuset och lovsången. Jag väljer att återinföra principal 8' för att förstärka grundtonskaraktären men även för att öka mer dynamiskt. För att öka registreringens omfång använder jag mig av två 4-fots stämmor för att lyfta registreringen och bli lättare i karaktären. För att öka dynamiken ytterligare använder jag regal 8' som är en nasal tungstämma. Regalen mjukas upp med de övriga stämmorna.

2.2.3 Psalm 423

Vers 1

"Kom Jesus, kom Immanuel, ur fångenskapen lös var själ. Ge nu åt varje syndens slav den frihet du åt Israel gav. Var glad, var glad! Immanuel ger frihet åt var bunden själ."³⁴

Första versen tolkar jag som allvarlig i karaktären och att texten har en bestämdhet. Dock finns det en ödmjukhet som jag har valt att lyfta fram i registreringen. Jag använder mig av två flöjtstämmor i 8-fots läge i manualen och i pedalen använder jag subbas 16'. Detta ger klangen en mjuk ansats till varje ton och den ödmjuka karaktären framhävs. De båda manualerna är kopplade med varandra och på manualen för bröstverket används en tremulant. Tremulanten får Groß Gedact 8' att sväva vilket skapar en stråkliknande karaktär.

³³Den svenska psalmboken (Verbums Förlag AB, 2011) Sid 269

³⁴Den svenska psalmboken (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 664

Vers 2

”O kom, o kom, allsmäktig Gud, som när du gav oss dina bud i eld och moln på Sinai. Kom nu och gör den fångne fri. Var glad, var glad! Immanuel ger frihet åt var bunden själ.”³⁵

Till vers två kommer jag att öka dynamiken i registreringen då jag tolkar att karaktären i texten ökar med. Jag lägger till principaler i 8 och 4-fots läge men även 4-fots flöjter för att ytterligare bredda klangen. I pedalen ökar jag med octavbas 8' för att förstärka upp och skapa balans mellan manualstämmorna och pedalstämmorna. Kopplen I/II, I/P, II/P används för att koppla ihop alla manualer och pedalen med varandra.

Vers 3

”Du som har nyckeln i din hand till dödens och livets land, du låser opp, och öppen står den värld där inget oss når. Var glad, var glad! Immanuel ger frihet åt var bunden själ.”³⁶

I tredje versen finns en hoppfullhet i texten som är fin att lyfta fram. Detta görs genom att lägga till trumpet 8' i huvudverket som breddar klangen ytterligare, samt flöjt 2' i bröstverket för att spetsa till klangen mer. Tanken med 2-fots stämman är för att måla texten om ”värld där inget oss når”.

Vers 4

”Kom, krossa med din stav av järn all Satans makt och bli vårt värn, kom lyft ditt folk ur gravens djup in i ditt rikes seger ljus. Var glad, var glad! Immanuel ger frihet åt var bunden själ.”³⁷

Både text- och registreringsmässigt är vers fyra psalmens klimax, där satans makt krossas. Jag väljer att spetsa klangen ytterligare genom att lägga till super octav 2' i huvudverket, men för att det inte skall bli för spretigt använder jag mig också av qvinta 3'. Den stämman hjälper till att bredda klangen i de höga registren. För att få ytterligare tyngd i pedalstämman använder jag mig av pedalens trumpet 8'.

³⁵*Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 664

³⁶*Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 665

³⁷*Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 665

Vers 5

”Lys morgonstjärna Gud har tänt, o, kom till oss, kom, Guds advent, förjaga mörkret tills vi ser en värld där,
Gud, din vilja sker. Var glad, var glad! Immanuel ger frihet åt var bunden själ.”³⁸

Vers fem i psalmen blir svagare i dynamik karaktärsmässigt går vi från en intensiv och bestämd karaktär, till en mer innerlig och deklamerande karaktär. Jag väljer att ta bort nästan alla principaler och flöjter utom tre stycken, två flöjter i 8-fotsläge och en flöjt i 2-fotsläge. Tanken med att behålla 2-fotsstämman är för att försöka illustrera morgonstjärnan som lyser. I pedalen använder jag mig av enbart subbas 16' och kopplar den med huvudverket, då jag inte vill att pedalstämman skall kopplas till manual två där flöjt 2' finns.

³⁸ *Den svenska psalmboken* (Verbums Förlag AB, 2011) Sid. 665

3. Tillämplig med provförsamling

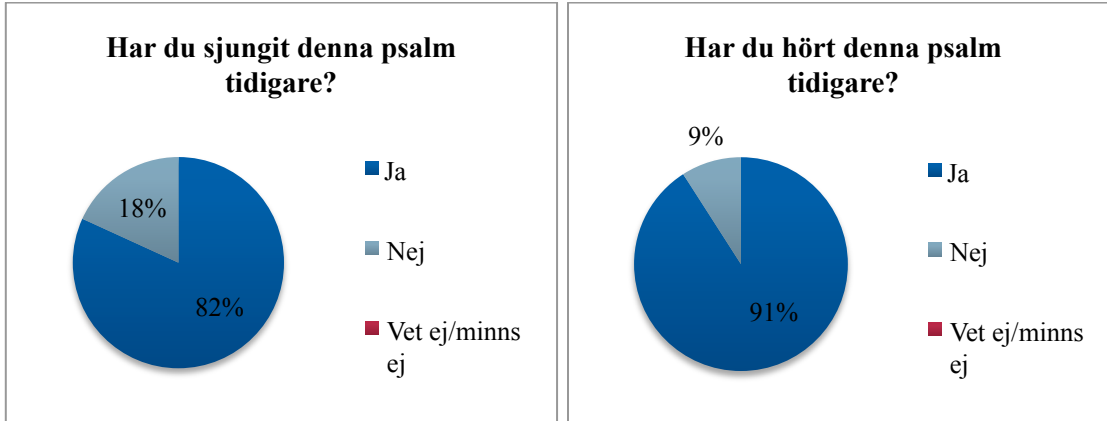
3.1 Testförsamlingen och genomsjungning

Deltagarna till undersökningen fick först komma till Masthuggskyrkan där instruktioner gavs om hur testet skulle genomföras. Till att börja med fick alla deltagare en psalmbok och ett frågeformulär. Hur det praktiskt skulle gå till var på följande sätt: Först spelades ett kortare preludium till psalmen på en ytterst enkel och intetsägande registrering, därefter spelades alla verserna i en följd. Efter sista versen hade sjungits klart fanns det tid att svara på samtliga frågor. Efter att samtliga deltagare kände sig redo för nästa psalm gjordes allt likt den första psalmen. Efter första testet i Masthuggskyrkan förflyttades alla till Bergerstudion på Högskolan för Scen och Musik, där testet återupprepade sig fast med en ny orgel. Totalt deltog elva deltagare i undersökningen.

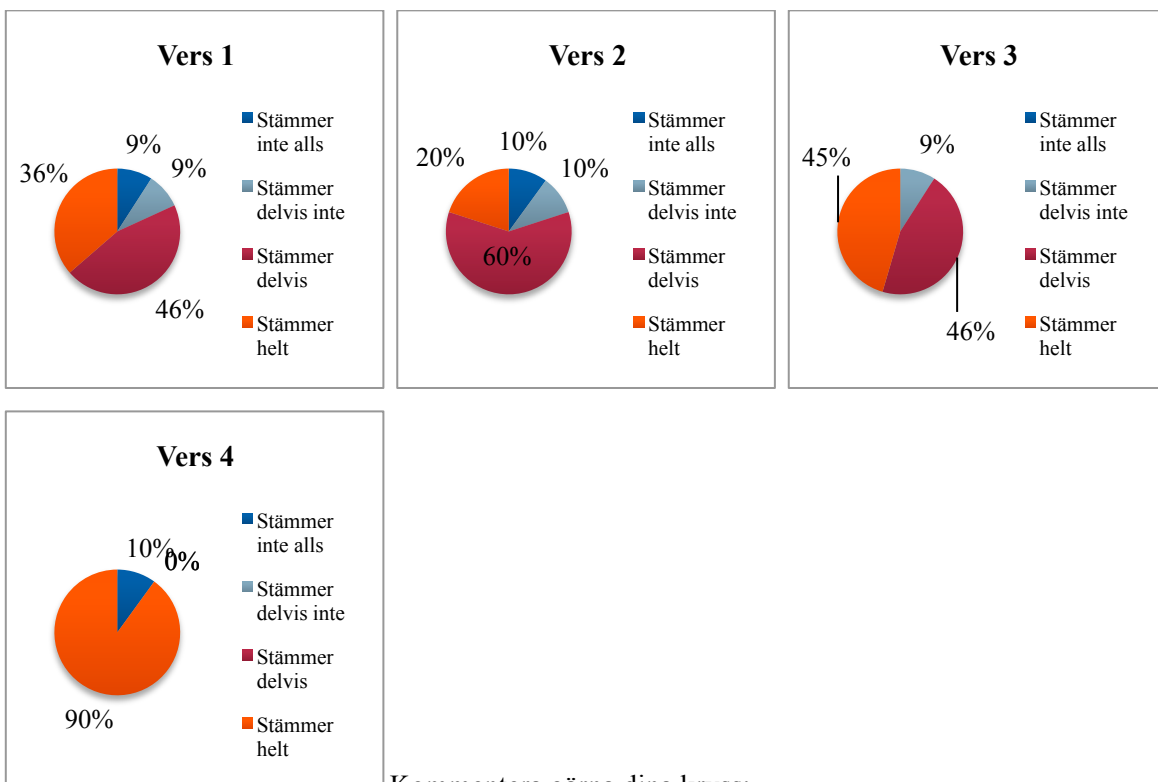
3.2 Resultat med provförsamling

3.3 Masthuggskyrkan

3.3.1 Psalm 119

Följande svar gavs på frågan: ”Orgeln främjade psalmsången och jag blev inspirerad att sjunga med”

Kommentera gärna dina kryss:

Något annorlunda tolkning än den jag är "uppvuxen" med "annan rytm"

1 och 2 för svagt från orgeln. Man kände sig utlämnad. Som man fick sjunga solo. Speciellt i första versen när alla var inte säkra på melodin. 3Bättre 4 bra skönt med den bärande mörka stämman.

Sista versen var det starkare orgel. Roligare att sjunga med.

Tror en känsla blev att det kändes lättare o sjunga då reg blev starkare o man känner att man vågar sjunga ut mer.

1. Svårt att hitta rätt, lite långsamt. 2 Mer kraft i orgeln och lite snabbare. 3 samma som 2. 4 Ännu mer kraft och lätt att sjunga med.

4 härligt kraftigt. Här kan man verkligen sjunga ut.

Som ovan, ovan att sjunga.

Lättare att våga ta i och sjunga med i vers 3 och 4. Tyckte 3 orgelspel var snyggast 4 pampigast.

När du sjöng med i psalmen var det någon vers som kändes svår att sjunga? Motivera gärna. (Ex texten var ny, svårt att höra melodin).

Jag sjunger sällan, all text var ny för mig

Vers 3 och 4 hade jag aldrig sjungit förut. Vers 4 enklare än 3:an berodde på den kraftiga orgelmusiken. Melodin var enkel att följa i alla verserna.

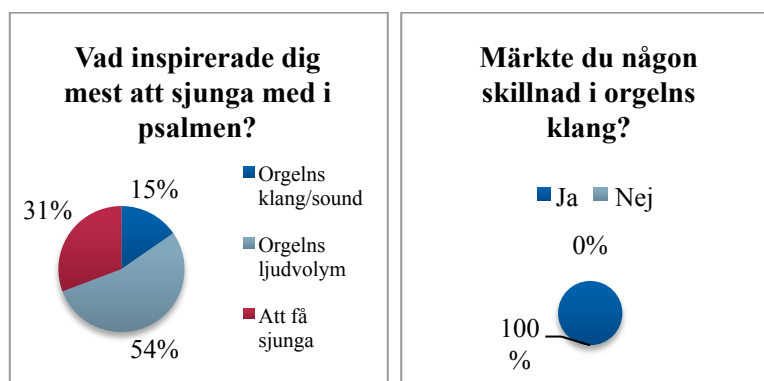
Första versen var svårast, gick lite långsamt.

Det var svårt i början då rytmen i psalmboken inte stämde med ackompanjemanget.

Det var ingen vers som var svår att sjunga.

1a och 2a versen då osäkerhet var hos församlingen

Melodin var annorlunda än originalet, tog någon vers att komma in i, vill gärna följa noterna och rytmen var ju helt annorlunda.

Sista frågorna i formuläret:

Om ja, beskriv nedan. Samt här kan du skriva ner spontana tankar som dök upp när du sjöng med:

Upplövde de vackraste klangerna i vers 3 och 4.

Vers 4 var kraftigare

vers 4 kraftig

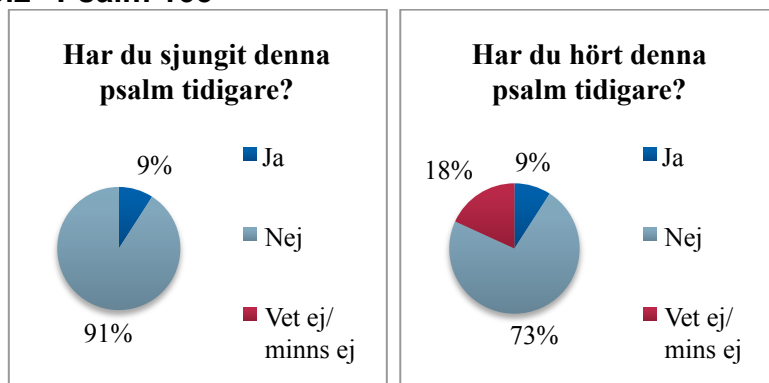
den blev kraftigare för varje vers

För högt från orgeln vers 4

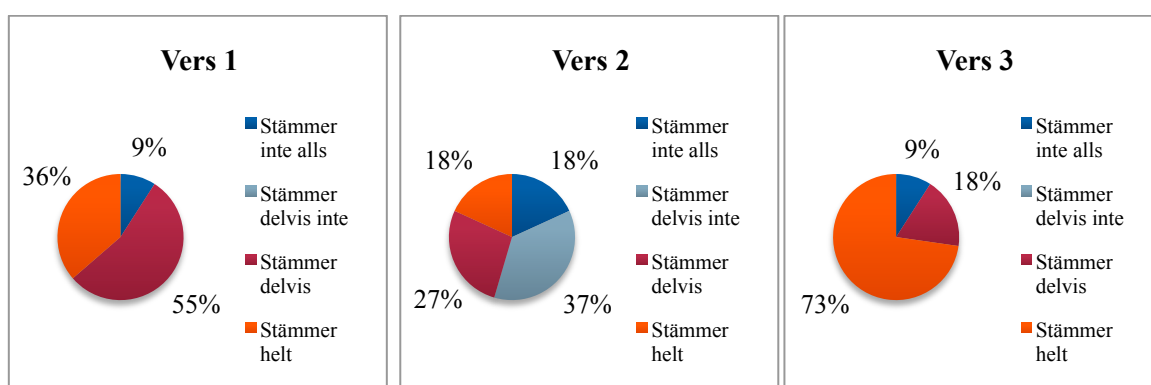
Härlig variation med fyra helt olika registreringar

Sista versen var det starkare orgel.

3.3.2 Psalm 165

Följande svar gavs på frågan: ”Orgeln främjade psalmsången och jag blev inspirerad att sjunga med”

Kommentera gärna dina kryss:

Inspirerande klang och styrka på vers 1 och 3. 2:a versen snyggt med variation men upplevdes svagt här framme (koret)

v.1 fin klang i orgeln, v.2 för svagt man blir osäker på sången. V.3 lättast att sjunga med.

1. funkade bra med orgeln. 2 för lågt orgelspel. 3 för kraftigt orgelspel.

1 svagt men ok. 2 för svagt melodin hördes knappt. 3 energifylld bra botten i orgeln

1 lätt att sjunga med i orgelspelet. 2 för lite kraft i orgelspelet. 3 medryckande och lätt att sjunga med.

vers 2 var svår att följa men vers 3 var härlig då man vågade sjunga ut igen.

När du sjöng med i psalmen var det någon vers som kändes svår att sjunga? Motivera gärna.(Ex texten var ny, svårt att höra melodin).

Ja, vers 2 var svår då du spelade "tystare"

Nummer 2, tyst orgelspel

2 Svårt att höra melodi

Vers 2 orgel spelades för lågt

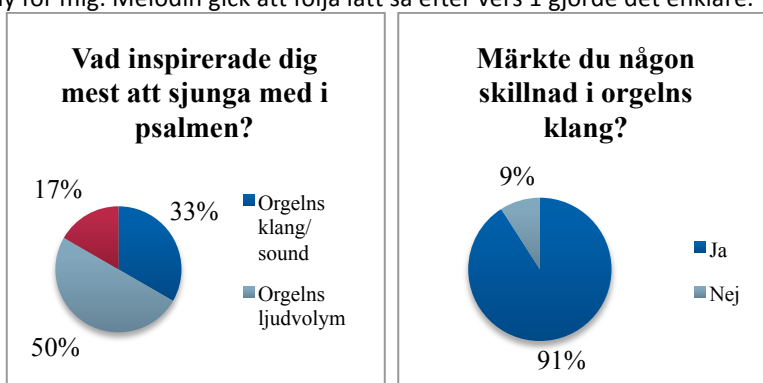
Okänd för mig, försökte på 3:e sjunga med.

V2 mycket svår, när man är osäker på melodi o orgelns ljud är låg. Vågar man ej ta i för det hörs mer att man sjunger fel.

Vers nr 2. Svårt att sjunga med när orgeln var så låg.

Andra versen blev svagare och man får hoppa mellan att läsa text o not på olika sidor.
 Alla berodde på att den var ny för mig. Melodin gick att följa lätt så efter vers 1 gjorde det enklare.

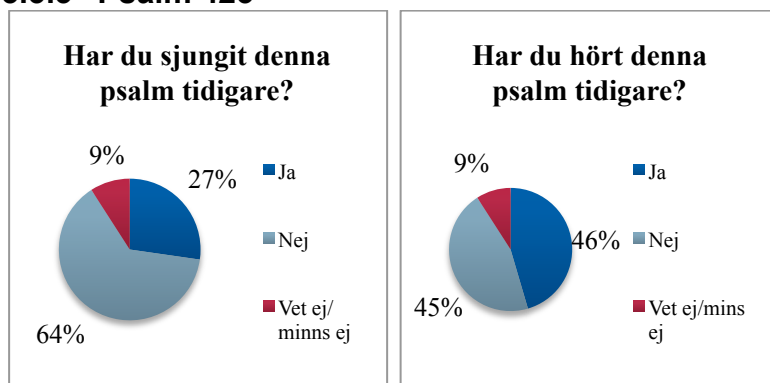
Sista frågorna i formuläret:

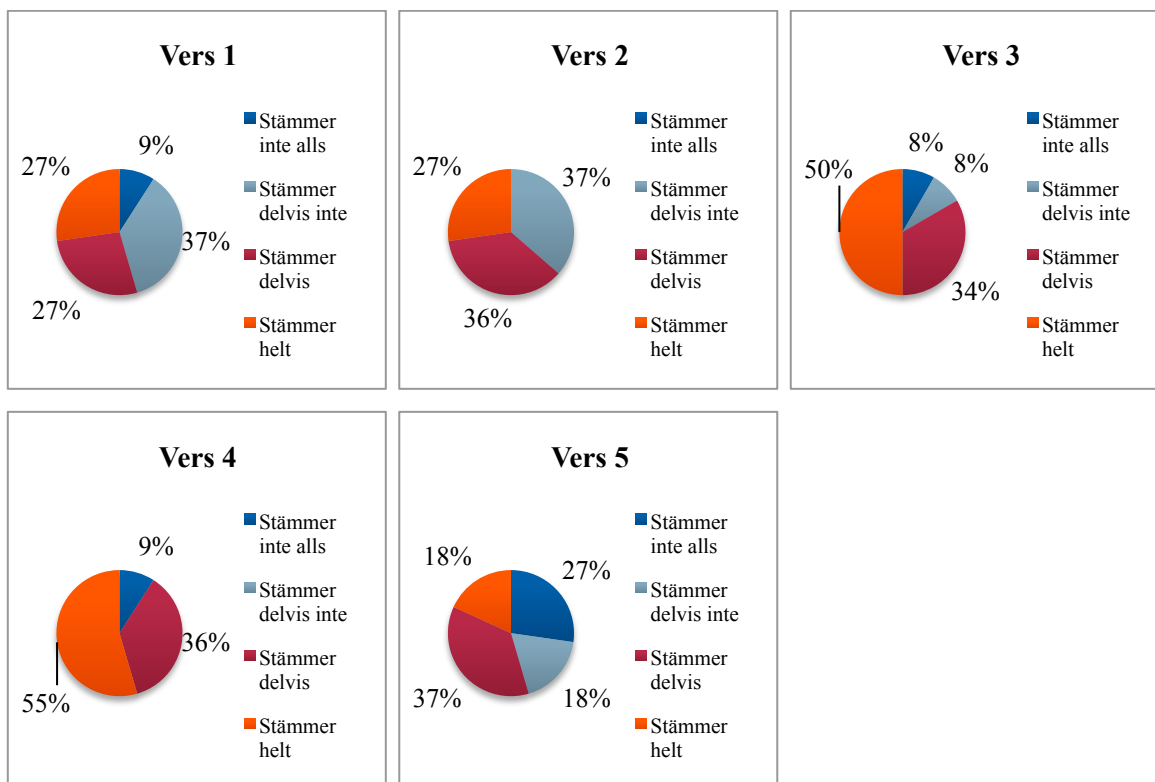
Om ja, beskriv nedan. Samt här kan du skriva ner spontana tankar som dök upp när du sjöng med:

- Gillar när du spelar kraftfullt
- Både 1 och 3 var lätta att sjunga med på men 2 var det ingen kraft i orgeln.
- Okänd
- Olika fyllnad i orgelspelet
- Gillar ändå olika dynamiker från orgeln, psalmerna blir mer levande.
- Lättare att sjunga med i vers 3. Alla tog i lite mer då.
- Olika styrka mellan verserna. 1 versen väldigt skön att sjunga till.
- Svårt med okänd psalm
- Hade svårt att höra sound.

3.3.3 Psalm 423

Följande svar gavs på frågan: ”Orgeln främjade psalmsången och jag blev inspirerad att sjunga med”

Kommentera gärna dina kryss:

1 orgelspel för lågt, 2 - , 3 orgel stämmer bra med melodi, 4 - , 5 orgel var för ljus.

5e versen var bäst då kontrasten från den tidigare versen i volym gjorde det lite roligare att sjunga. Den svagare nyansen/volymen blev bättre och från och sjunga mer efter en stark volymmässig vers.

Svårt att sjunga melodi när det var höga toner & låg orgel. Lättare att sjunga med när orgeln var starkare.

Denna psalm hördes att organisten sjöng med. Började fundera på ifall du sjungit med innan fast du inte har hörts. Det blev aldrig riktigt svagt som innan i de andra psalmerna. Kändes alltid bäring

Svårt med melodin.

1-3 eftersom text och melodi var svår behövde jag mer kraft i orgeln för att hänga med. 4 Lite lättare att följa med i sången. 5 Svårast

Vers 3 och 4 främjar att jag vill/vågar sjunga. När orgeln spelar tyst som i vers 5 så håller jag igen sången men det är otroligt vackert att lyssna på orgeln.

När du sjöng med i psalmen var det någon vers som kändes svår att sjunga? Motivera gärna. (Ex texten var ny, svårt att höra melodin).

Jag tycker alla var svåra. Svår melodi.

Alla var svåra. Svår melodi.

Jag tyckte både text och melodi var svår i alla verser.

Texten ny mycket upp och ner (svår)

Nej

1, 2 & 3. Väldigt höga toner och ny text.

1 Svår att sjunga med. Melodi hördes inte i orgeln. Så församlingen stack iväg men det var skönt att man kunde höra organisten från läktaren.

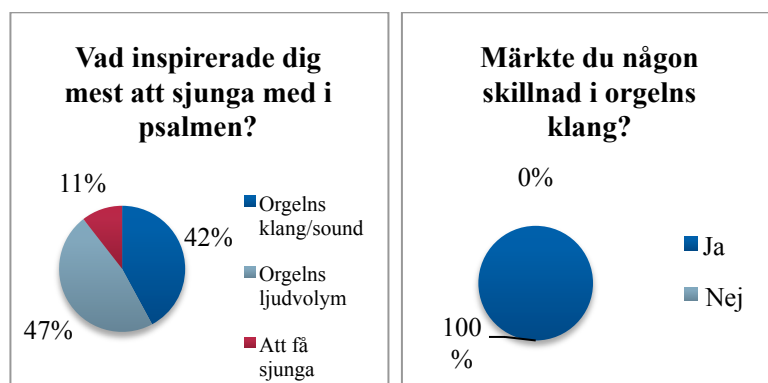
2 Samma problem och fördel med organisten

3 Fortfarande aningens svagt.

Hade svårt att höra melodi

Lite "svårsjungen" nån gång har jag hört den till 1:a advent?

Vers 2 och 5 svårast att sjunga när melodin blev svag

Sista frågorna i formuläret:

Om ja, beskriv nedan. Samt här kan du skriva ner spontana tankar som dök upp när du sjöng med:

Klanger som harmonierar är lättare att sjunga med i. Gillad vers 1 harmoni även om den ej var så stark.

Verserna var väldigt olika. Svår sång att sjunga med om man aldrig hört den innan.

Sista versen var snygg (5e) med glittrande höjd som en stjärna.

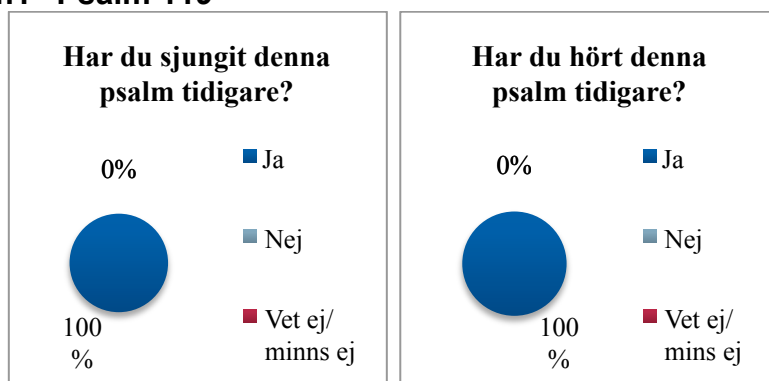
Okänd

Vers 3 och 4

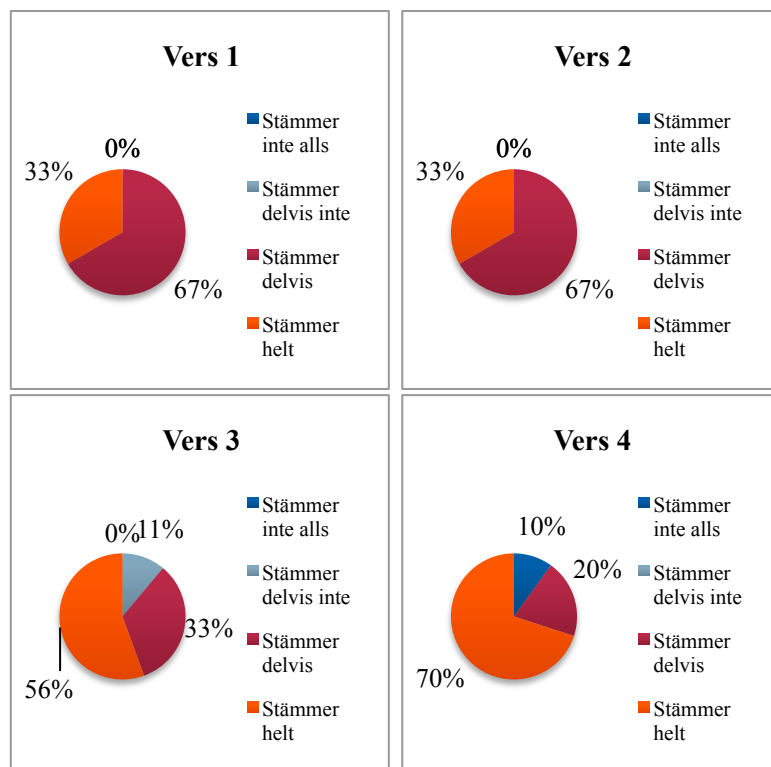
Vers 3 och 4 blev mer ljud.

3.4 Bergerstudion

3.4.1 Psalm 119

Följande svar gavs på frågan: ”Orgeln främjade psalmsången och jag blev inspirerad att sjunga med”

Kommentera gärna dina kryss:

Det blir mäktigare mot slutet

v1-2 lätt att följa med. V3 gillar att det laboreras med dynamiken men svårt att sjunga ut. V4 lättast o pampigast att sjunga med.

1 behaglig mellan sång och orgel, 4 för starkt från orgeln.

1-2 ganska lika. Skönt att orgeln var så nära känns som det blev tydligare ljud och inte diffust som i masthuggskyrkan. 3 bra men 4 bäst. 4 skön volym kul var lättare att sjunga ut.

Sista versen när orgeln var högre och starkare var det enklare att sjunga ut.

När du sjöng med i psalmen var det någon vers som kändes svår att sjunga? Motivera gärna. (Ex texten var ny, svårt att höra melodin).

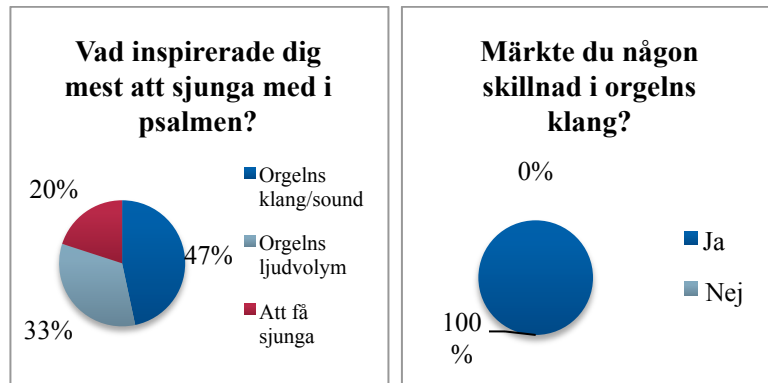
Fel tempo emellanåt

Nej kände nu igen melodin samt orgelns ljud var klarare och närmare vilket gjorde det lättare att sjunga + god inspiratörer i raderna bakom. Gäller alla 3 psalmerna.

Lite annan melodi.

Dom tre första kändes lika, men den fjärde mer tryck i och lättare att sjunga.

Svår text. Mycket ord som man skulle sjunga i takt.

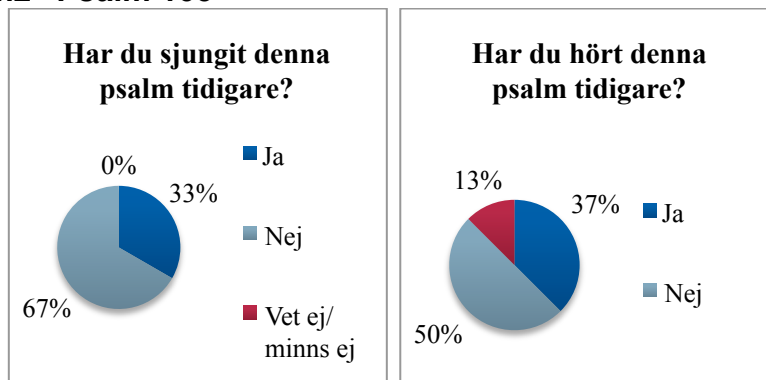

Sista frågorna i formuläret:

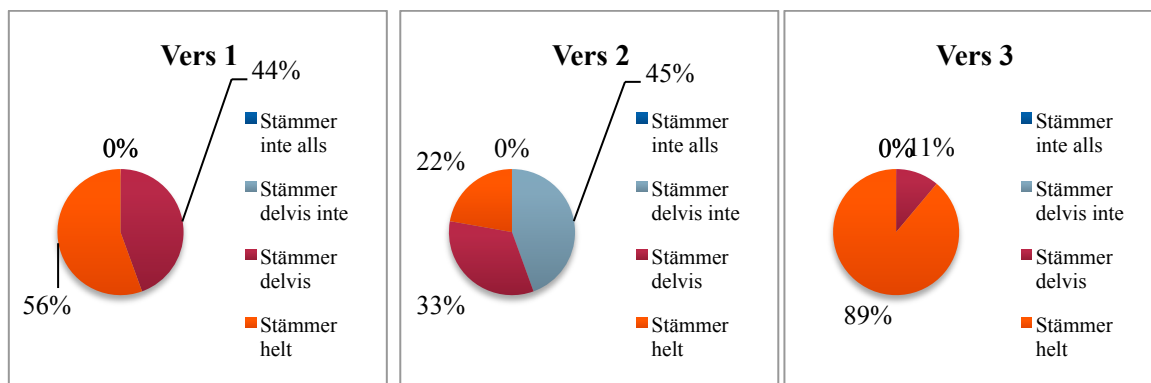
Om ja, beskriv nedan. Samt här kan du skriva ner spontana tankar som dök upp när du sjöng med:

Sista versen hörde jag en mer bas ton.
 Bärigheten i 4e versen var mycket inspirerande
 4 Blev för starkt från orgeln.
 Gillade denna psalm bättre orgel 2 klang.
 Sista versen kändes väldigt bärande med röststämma i basen
 Mäktig "slutkläm"

3.4.2 Psalm 165

Följande svar gavs på frågan: "Orgeln främjade psalmsången och jag blev inspirerad att sjunga med"

Kommentera gärna dina kryss:

V.1 Lät som en klassisk kyrkoorgel. V.2 Melodin finns där men man blir osäker, dock roligt med variation. V.3 Lätt att sjunga med

1. Orgelspel var bra till sång. 2. För svagt orgelspel. 3. Funkade bra till psalmen

Den 3:e versen var mer tryck i och lättare att ryckas med i.

Bra helhet! Även den svaga versen (2) kändes inspirerade. Tack vare orgelns närhet och fyllighet i rummet funkade det svaga bra vilket gjorde att man kunde koppla det svaga till 2:a versens text. Och detta gjorde det inspirerande att sjunga.

Svårt att hänga med på vers två, svår melodi. Sista versen var enkel att hänga med på tonen i orgeln gjorde det roligt att sjunga med!

När du sjöng med i psalmen var det någon vers som kändes svår att sjunga? Motivera gärna. (Ex texten var ny, svårt att höra melodin).

Vers två var svårt att sjunga när orgeln spelade så lågt. Svårt att hänga med ifall man inte kan läsa noter.

Nej.

Nej, dom kändes lätta att följa med på.

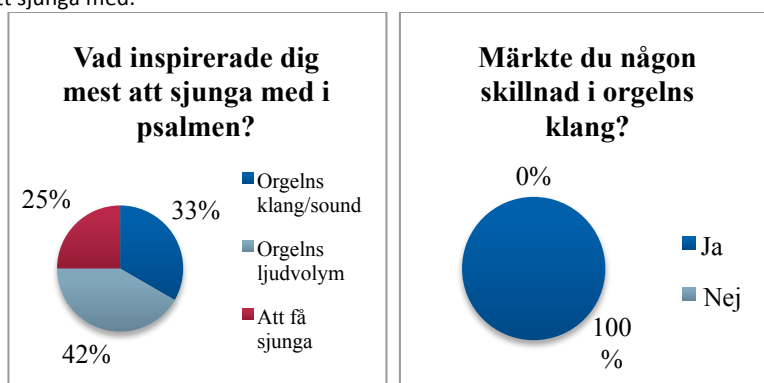
Svårare när musiken var tyst.

2 Orgeln var för svag till sång.

Ingen känd psalm för mig.

2:a versen, blir en tunnare klang att stödja sig till sätts större krav på att man kan psalmen.

v.2 när orgeln blir lägre svårare att sjunga med.

Sista frågorna i formuläret:

Om ja, beskriv nedan. Samt här kan du skriva ner spontana tankar som dök upp när du sjöng med:

V.3 gillade inte lika mycket instrument valet i denna vers.

Olika styrka och klangfärg

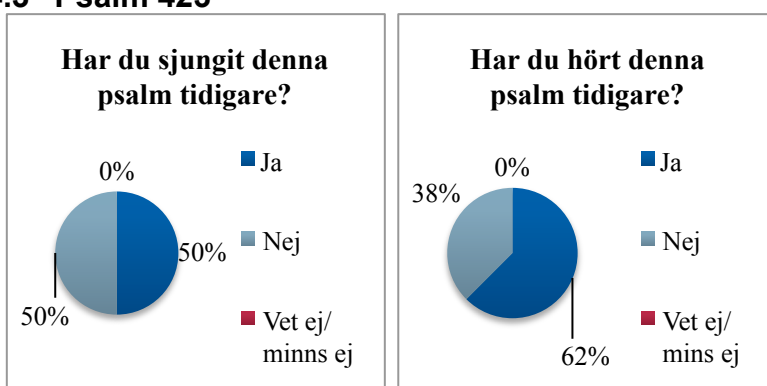
3:e versen intressant ljud.

Vacker melodi.

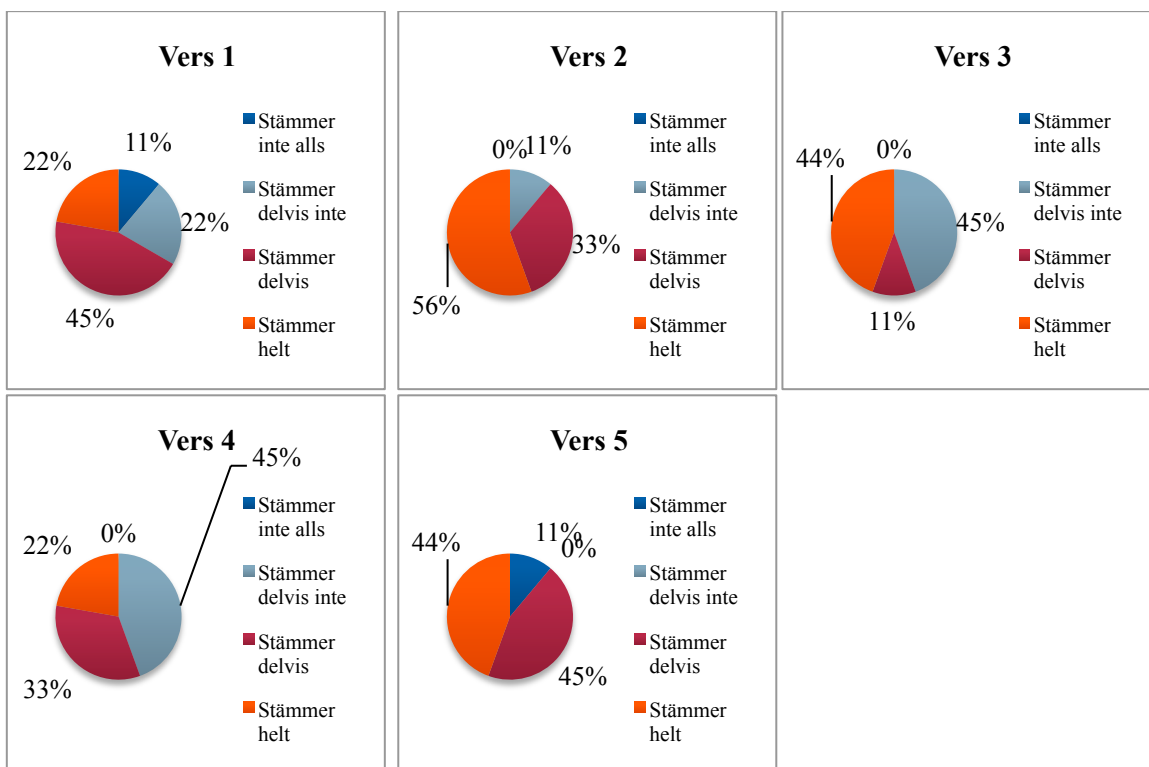
Väldigt behaglig kontrast verserna emellan!

Sista versen var en annan klang. Gladare klang.

3.4.3 Psalm 423

Följande svar gavs på frågan: ”Orgeln främjade psalmsången och jag blev inspirerad att sjunga med”

Kommentera gärna dina kryss:

Vers tre var orgeln så stark att man inte hörde någon sjunga. Svårt att sjunga med. Vers ett var orgeln för låg och svårt att höra vart man skulle börja sjunga.

1. För svag. Ostabil start, krävs en del mod för att våga sjunga med. 2. Behaglig volym. 3. För nasala stämmortryckte ner sången svårt att klinga ut fullt själv till dom. 4. Samma problem. 5. Gulligt ljud från orgeln. Kanske lite inspirerande

2-4 medryckande och lätt att följa med. 5 Var alldeles för ljusa och höga toner.

1 och 5 var bra mellan orgel och sång. 2 och 4 var för start och mycket olika toner.

v.1 finstämmigt passar till psalmen gav lugn. V.2 lätt att sjunga med. V.3 lätt att sjunga med. V.4 Lite för starkt men lätt att hitta melodin. V.5 klassisk psalmsång.

Det är ver 1 o 5 svagare registrering och jag blir inte lika inspirerad att sjunga.

Ligger lite högt i registret för min stämma. Lite hög volym v2, 3,4 vers 5 angenämare volym.

När du sjöng med i psalmen var det någon vers som kändes svår att sjunga? Motivera gärna. (Ex texten var ny, svårt att höra melodin).

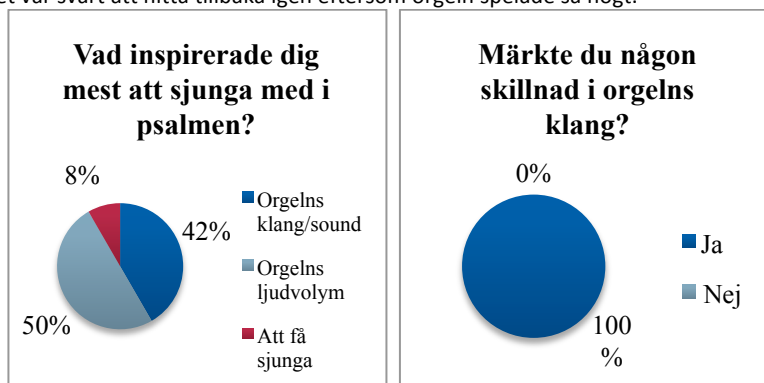
Svårt att sjunga - brukar höras mest med kör vid advent.

v4 lite för starkt så då var det svårt att höra sig själv sjunga.

Ja nummer 5. för höga toner.

1. för svagt. Kände sig utlämnad.

Vers tre. Tappade bort mig och det var svårt att hitta tillbaka igen eftersom orgeln spelade så högt.

Sista frågorna i formuläret:

Om ja, beskriv nedan. Samt här kan du skriva ner spontana tankar som dök upp när du sjöng med:

Den sista versen kändes hög i klangen.

Gillade bäst v. 1, 3 och 5. Gillade orgeln 2 bäst.

Det mest påtagliga är att orgelns ljudvolym stark volym bidrar till att våga sjunga ut. Men svagare verser behövs också som kontraster för att inspirera.

Sista versens "klang" angenämare

Vers två var mer starkt och ljusare klang. Vers tre var en annan klang mer pipigt ljud.

Det blev mäktigt.

3.5 Resultatdiskussion

3.5.1 Kommentarer till resultat

Psalm 119

Frågeformuläret inleddes med två frågor med kryssalternativ. Här märks det tydligt att detta var en bekant psalm sedan tidigare av provförsamlingen. Detta är inte något anmärkningsvärt då psalmen fortfarande har en stark ställning som inledningspsalm på juldagen.

Att 46 % svarade 3 i vers 1 är inte helt oväntat då det är en ”lära känna” fas för församlingen.³⁹

” Sista versen var det starkare orgel. Roligare att sjunga med. ”

Till sista versen svarade 90 % nummer 4 vilket tyder på att den ljudstarka orgeln inspirerade.

Psalm 165

Denna psalm hade knappt någon i provförsamlingen sjungit tidigare. Detta är dock inget anmärkningsvärt då psalmen vanligtvis enbart sjungs en söndag under året, nämligen under Kristi förklarings dag. Gemensamt båda orglarna var att under vers två svarade flera 2 på skalan. Detta tyder på att stödet från orgeln inte var tillfredsställande. Under vers 3 var det ett större antal som svarade 4, detta tyder på att en mer ljudstark orgel var mer inspirerande att sjunga till. Från fritext svaren kan man läsa bl.a. ”... vers 3 medryckande och lätt att sjunga med.”, ”... vers 3 var härlig då man vågade sjunga ut igen.”

Psalm 423

Detta var en psalm som var okänd för många, 64 % hade inte sjungit psalmen sen tidigare.

Psalmen hade en större spridning i svaren på hur orgeln främjade psalmsången. Generellt sett tyckte några att vers 1 och 5 var svåra att sjunga till. Men det fanns även några som tyckte att det blev en fin helhet med urvalsregistrering på vers fem vilket inspirerade dem.

“Vers 3 och 4 främjar att jag vill/vågar sjunga. När orgeln spelar tyst som i vers 5 så håller jag igen sången men det är otroligt vackert att lyssna på orgeln.”, ” 1 och 5 var bra mellan orgel och sång. 2 och 4 var för start och mycket olika toner.” Detta är ett utplock ur fri-svaren som visar på att det fanns två grupper om registreringarna.

³⁹ Författaren väljer nu att använda sig av siffror där 1=stämmer inte, 2=stämmer delvis inte, 3=stämmer delvis och 4=stämmer helt.

4 Diskussion

4.2 Slutdiskussion

Innan jag började detta kandidatarbete var jag övertygad att orgelns olika möjligheter till klangfärger skulle inspirera församlingssången. Jag är medveten om att undersökningen är ytterst begränsad i sin omfattning. Dessa begränsningar var nödvändiga för att arbetet inte skulle bli för stort och omfattande. En möjlighet hade varit att studera fler psalmer och registreringar fast enbart på en orgel. Det svåra hade då varit att välja en orgel att göra undersökningen på. Att jag har använt mig av två orglar gör också att mina registreringsförslag som återfinns bland bilagorna kan användas av flera. Varje orgel är unik och den organist eller kantor som tjänstgör regelbundet vid orgeln lär också känna sin orgel med dess begränsningar och möjligheter.

Under processens gång märkte jag att texten i psalmerna hade störst inverkan på mina val av registreringar. Tack vare att jag hade lyssnat in varje stämma på de två orglarna försökte jag koppla en stämma till ett ord. Exempel från psalm 423 *Lys morgonstjärna* att en stämma i 2-fotsläge som klinga högt i registret fick symbolisera en stjärna. Dock har jag alltid försökt tänka helhet till registreringarna för att kontrasterna inte skulle bli för stora. Ett tänkbart scenario hade varit om jag hade valt den inte rytmiserade versionen av *Var hälsad sköna morgonstund*, att registreringarna hade varit annorlunda. För texten har varit den primära faktorn, och psalmens arrangemang har varit den sekundära faktorn.

Att använda en svag urvalsregistrering som registrering till psalmer verkade ge två uppfattningar dels de som gillade och de som inte. Detta är dock inget en kommer ifrån då det alltid finns två sidor av ett mynt. Men som kontrast gav det resultat.

Masthuggskyrkans orgel som är betydligt större än Bergerstudions orgel har flera valmöjligheter. Dock går grundregistreringen att återskapa på båda orglarna men i Masthuggskyrkan finns möjligheten till dubblering av exempel flöjter.

Vissa hävdar även att sång skall ledas med sång. Dock visar detta kandidatarbete att församlingssång skall ledas med en ljudstark orgel. Med ljudstark menas att orgelns klang är bärande och stark och inte spretig och stark. Detta för att få det bästa resultatet i form av att församlingen vågar sjunga med i psalmen. Självklart finns det tillfällen då sång skall ledas med sång. De tillfällen skulle kunna innefatta gregoriansk sång då en orgel kan hämma sången.

Enligt resultaten måste inte församlingen känna till psalmen eller ha sjungit den tidigare för att denne ska våga sjunga med. Variationen för församlingen är fortfarande viktig i församlingssången. Det är alltid organistens uppgift att avgöra om denne ska spela på läktarorgeln eller på kororgeln vid församlingssång. Det är viktigt att orgeln fyller hela rummet och rädslan av att dränka församlingssången i orgelbrus borde försvinna. Låt orgeln ljuda så kommer församlingen våga lovsjunga!

Försök återkoppla till frågeställningarna!

4.3 Vidare forskning

I vidare forskning kan det göras liknande undersökningar både med provförsamling eller en redan befintlig församling. Då skulle det vara utmärkt att prova olika speltekniker såsom: Reharmoniseringar i satsen, cantus firmus spel i sopran, alt, tenor och bas eller transponeringar av satsen.

I ett annat arbete skulle det vara intressant hur resultaten visar sig på psalmer från boken ”Psalmer i 2000-talet”. Därefter undersöka likheter och olikheter mellan nykomponerade psalmer och gamla.

Litteraturförteckning

Angerdal, L., Hellsten, H., & Fagius, H. (2011). *Organistpraxis*. Stockholm, Sverige: Verbum Förlag AB.

Börjesson, J. H. (2018). Ombyggnad av orgeln i Masthuggskyrkan. *Orgelforum* (3), 30.

Blomberg, G., Davidsson, H., Wåhlberg, R., & Åberg, M. (1989). *Spela Sjungande!* Stockholm: AB Carl Gehrman's Musikförlag.

Högberg, P. (2013). *Orgelsång och psalmspel*. Göteborg, Västra Götalands län, Sverige: Konstnärliga fakulteten, Göteborgs universitet.

Hellsten, H. (2002). *Instrumentens drottning*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Nisser, P., Selander, I., & Bernskiöld, H. (2014). *Psalternas väg* (Vol. I). (R. Håkansson, Red.) Visby, Sverige: Wessmans Musikförlag AB.

Tobin, H. (okänt). Gustavssonsorgeln. *Orglarna på Högskolan för Scen och Musik*.

Verbums Förlag AB. (2003). *Den svenska koralboken I 1-325*. (Vol. I) Stockholm, Sverige: Verbum Förlag AB.

Verbums Förlag AB. (2004). *Den svenska koralboken II 326-651 och 682-694* (Vol. II). Stockholm, Sverige: Verbum Förlag AB.

Verbums Förlag AB. (2011). *Den svenska Psalmboken med tillägg* (Andra utgåvan, nionde tryckningen uppl.). Stockholm: Verbums Förlag AB.